

POSTANOWIENIE

Dnia 9 kwietnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Żywicka

w sprawie z odwołania W.L.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w G.
z udziałem zainteresowanego R.W.
o ustalenie podlegania ubezpieczeniu społecznemu,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 9 kwietnia 2025 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
z dnia 31 marca 2023 r., sygn. akt III AUa 437/22,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. zasądza od odwołującej się W.L. na rzecz organu rentowego 240 zł (dwieście czterdzieści złotych) wraz z odsetkami wynikającymi z art. 98 § 1¹ k.p.c., tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny w Szczecinie wyrokiem z dnia 31 marca 2023 r. w pkt I. oddalił apelację wniesioną przez W.L. od wyroku Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim z dnia 27 kwietnia 2022 r., oddalającego odwołanie ubezpieczonej od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w G. z dnia 8 listopada 2021 r. stwierdzającej, że W.L. jako pracownik płatnika składek RKW., nie podlega

obowiązkowo ubezpieczeniom: emerytalnemu, rentowemu, chorobowemu i wypadkowemu od dnia 1 czerwca 2021 r.; w pkt II. zasądził koszty postępowania.

W.L. wniosła do Sądu Najwyższego skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 31 marca 2023 r., zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając naruszenie prawa procesowego, tj. art. 367 § 3 k.p.c., przez jego niezastosowanie i w konsekwencji rozpoznanie niniejszej sprawy w składzie jednego sędziego, w miejsce rozpoznania jej w składzie trzech sędziów. W ten sposób postępowanie w niniejszej sprawie jest nieważne na podstawie art. 379 pkt 4 k.p.c., zgodnie z którym nieważność postępowania zachodzi, jeżeli skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa.

Ewentualnie, w przypadku niestwierdzenia przez Sąd nieważności postępowania, skarżąca zarzuciła:

1. rażące naruszenie prawa materialnego, polegające na błędnej wykładni oraz niewłaściwym zastosowaniu przez sąd przepisu prawa materialnego bez jego wszechstronnego rozważenia, a dokładniej art. 83 § 1 k.c. w zw. z art. 300 k.p. oraz art. 22 § 1 k.p. poprzez wprowadzanie dodatkowych kryteriów oceny zawarcia umowy o pracę dla oceny jej pozorności, takich jak uzasadnienie ekonomiczne zatrudniania pracownika przez pracodawcę, ilość wykonanej przez pracownika pracy, ilość wytworzonej przez pracownika dokumentacji czy podważanie racjonalności wysokości wynagrodzenia pracownika w świetle posiadanych przez niego kwalifikacji zawodowych;

2. rażące naruszenie prawa procesowego, które to uchybienie miało istotny wpływ na wynik sprawy, tzn. art. 233 § 1 w zw. z art. 391 oraz art. 378 § 1 i art. 382 k.p.c., polegające na przejęciu przez sąd drugiej instancji za własne ustaleń faktycznych Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim bez jakichkolwiek merytorycznych rozważań w tej kwestii, w sytuacji gdy zarzuty apelacji obejmowały przede wszystkim sprzeczność ustaleń sądu pierwszej instancji ze zgromadzonym materiałem dowodowym, co skutkowało tym, że zarzuty apelacyjne w ten sposób nie zostały rozpoznane.

W przypadku uznania przez Sąd, iż w sprawie nie zachodzi nieważność postępowania, skarżąca wniosła o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania na

podstawie art. 398⁹ pkt 1 k.p.c. z uwagi na konieczność rozważenia istotnych zagadnień prawnych, tj.:

a) czy przy ocenie pozorności zawieranej umowy o pracę koniecznym jest wykazanie ekonomicznej potrzeby pracodawcy w zatrudnianiu danego pracownika, znajdująca oparcie w charakterze prowadzonej przez pracodawcę działalności.

b) czy w świetle unormowania art. 22 § 1 k.p. dozwolone jest wprowadzanie dodatkowych kryteriów ocennych dla wykazania zawarcia rzeczywistego stosunku pracy, takich jak ilość wykonanej przez pracownika pracy, ilość wytworzonej przez pracownika dokumentacji, interes ekonomiczny pracodawcy w zatrudnieniu danego pracownika.

Organ rentowy w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniósł o 1. odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, ewentualnie oddalenie skargi kasacyjnej w całości; 2. zasądzenie od powódki i płatnika składek na rzecz organu rentowego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Wypada również dodać, iż zgodnie z art. 398⁴ § 2 k.p.c., określającym wymogi formalne skargi kasacyjnej, skarga kasacyjna powinna zawierać wniosek o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienie. Należy zatem stwierdzić, że wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w powołanym wcześniej art. 398⁹ § 1 k.p.c., a jego uzasadnienie winno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy. Skarga kasacyjna nie jest bowiem (kolejnym) środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej

instancji kończącego postępowanie w sprawie, z uwagi na przeważający w jej charakterze element interesu publicznego. Służy ona kontroli prawidłowości stosowania prawa, nie będąc instrumentem weryfikacji trafności ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Odnosząc się w pierwszej kolejności do sugerowanej w ocenianym wniosku nieważności postępowania przed Sądem drugiej instancji wynikającej z niewłaściwej obsady tego Sądu (art. 379 pkt 4 k.p.c. w związku z art. 367 § 3 k.p.c.), Sąd Najwyższy wyjaśnia, że w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2023 r., III PZP 6/22 (OSNP 2023 nr 10, poz. 104), mającej moc zasady prawnej, przyjęto wprawdzie, że rozpoznanie sprawy cywilnej przez sąd drugiej instancji w składzie jednego sędziego ukształtowanym na podstawie art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczegółowych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (tekst jedn.: Dz.U. z 2021 r., poz. 2095 z późn. zm.), ogranicza prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy (art. 45 ust. 1 Konstytucji RP), ponieważ nie jest konieczne dla ochrony zdrowia publicznego (art. 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP) i prowadzi do nieważności postępowania (art. 379 pkt 4 k.p.c.), jednakże w jej uzasadnieniu, w punktach 56-62, jednoznacznie wyjaśniono, że Sąd Najwyższy, podejmując uchwałę abstrakcyjną, musiał zgodnie z utrwaloną praktyką, rozważyć temporalny zakres zastosowania przyjętej wykładni. W tym celu należało uwzględnić - oprócz argumentów juredycznych i czysto dogmatycznych - także ustrojowe i społeczne skutki tej uchwały. Wiążą się one z oceną skutków orzeczeń wydanych do dnia 26 kwietnia 2023 r. włącznie w składach jednoosobowych, gdy w świetle Kodeksu postępowania cywilnego w związku z art. 45 Konstytucji RP właściwy był skład kolegialny. Uznanie wszystkich orzeczeń wydanych do dnia 26 kwietnia 2023 r. w składzie, o którym mowa w art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy COVID-19, za dotknięte nieważnością z uwagi na naruszenie prawa strony do sądu wskutek wydania orzeczenia przez sąd orzekający w składzie jednoosobowym, zostało ocenione przez Sąd Najwyższy za niepożądane ze społecznego punktu widzenia. Zmuszałoby to bowiem wielu obywateli do ponoszenia kosztów i trudów ponownego rozpoznawania spraw lub powtarzania postępowań już zakończonych

niezależnie od tego, czy z perspektywy prawa materialnego rozstrzygnięcie było rzeczywiście wadliwe. Możliwość wzruszania orzeczeń tylko z powodu dotychczasowego respektowania regulacji art. 15zżs¹ ust. 1 pkt 4 ustawy COVID-19 - bez uwzględnienia kontekstu konstytucyjnego - nadszarpnęłaby również wizerunek sądów. Z tych względów, w pełni akceptując argumentację zawartą chociażby w uchwale pełnego składu Sądu Najwyższego z 28 stycznia 2014 r., BSA 1-4110-4/13 (OSNC 2014 Nr 5, poz. 49), Sąd Najwyższy w powołanej uchwale uznał, że ochrona dobra i interesów obywateli jako najwyższa wartość konstytucyjna (art. 1 Konstytucji RP), a także powaga władzy sądowniczej i jej znaczenie w działalności państwa, nakazuje znieść wsteczne skutki wykładni, która legła u podłoża uchwały. Zgodnie z tym stanowiskiem przyjęta w uchwale wykładnia wiąże więc co do oceny środków zaskarżenia wnoszonych od orzeczeń wydanych po podjęciu uchwały. Nie chodzi przy tym o orzeczenia wydane przez Sady drugiej instancji po godzinie 13.00 dnia 26 kwietnia 2023 r., lecz orzeczenia wydawane od dnia 27 kwietnia 2023 r., zgodnie z ogólną zasadą obliczania biegu terminów (art. 111 § 2 k.c.). Sąd Najwyższy w uchwale III PZP 6/22 nie znalazł również dostatecznie ważkich argumentów przemawiających za odstępniem od dotychczasowej praktyki ograniczenia skutków działania uchwał mających moc zasady prawnej i wyznaczeniem innej cezury czasowej związania składów Sądu Najwyższego. Podsumowując, Sąd Najwyższy stwierdził, że wykładnia dokonana w uchwale wiąże od chwili jej podjęcia, co oznacza, iż nie ma ona zastosowania do orzeczeń wydanych do dnia 26 kwietnia 2023 r. włącznie.

Zdaniem Sądu Najwyższego w obecnym składzie, przedstawione wyżej stanowisko przyjęte w uchwale III PZP 6/22 oznacza, że choć faktycznie zaskarżony wyrok został wydany w niewłaściwym składzie, to jednak z uwagi na to, że jego ogłoszenie nastąpiło w dniu 31 marca 2023 r., nie może być uznany za wydany w warunkach nieważności postępowania, o której mowa w art. 379 pkt 4 k.p.c. w związku z art. 367 § 3 k.p.c. (w jego ówczesnym brzmieniu).

Na marginesie Sąd Najwyższy zauważa, że z mocą obowiązującą od 28 września 2023 r. na podstawie art. 1 pkt 16 ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy - Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych

ustaw, został dodany do Kodeksu postępowania cywilnego przepis art. 367¹. Ustawodawca, wprowadzając to unormowanie, uchylił jednocześnie art. 367 § 3 k.p.c., który przewidywał, że w postępowaniu apelacyjnym sąd rozpoznaje sprawę w składzie trzech sędziów. Obecnie reguła ta została odwrócona, gdyż zgodnie z art. 367¹ § 1 *in principio* zasadą kodeksową jest rozpoznawanie spraw przez sąd drugiej instancji w składzie jednego sędziego. Od zasady tej przewidziano wyjątki. W składzie trzech sędziów sąd drugiej instancji rozpoznaje - obligatoryjnie - sprawy: 1) o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia choćby w jednej z wniesionych apelacji przekracza milion złotych; 2) rozpoznawane w pierwszej instancji przez sąd okręgowy jako właściwy rzeczowo, z uwzględnieniem pkt 1; 3) rozpoznawane w pierwszej instancji w składzie trzech sędziów na podstawie art. 47 § 4 k.p.c. (art. 367¹ § 1 pkt 1-3); fakultatywnie zaś w składzie trzech sędziów może rozpoznać sprawę szczególnie zawiłą lub mającą charakter precedensowy (art. 367¹ § 3 k.p.c.).

W sprawach rozpoznawanych w pierwszej instancji przez sąd okręgowy, jako właściwy rzeczowo (art. 367¹ § 1 pkt 2 k.p.c.) w art. 367¹ § 1 pkt 2 k.p.c. wyraźnie zaznaczono, że dodatkowo uwzględnienia wymaga kryterium z art. 367¹ § 1 pkt 1 k.p.c. Z uwagi na wyraźne powiązanie obu regulacji nie powinno budzić wątpliwości, że ustawodawca dążył do tego, aby również w sprawach rozpoznawanych w pierwszej instancji przez sąd okręgowy, jako właściwy rzeczowo, stosować uzupełniająco kryterium wartości przedmiotu zaskarżenia określone w art. 367¹ § 1 pkt 1 k.p.c.

Odnosząc się z kolei do pozostałych przesłanek przedsądu, które w opinii skarżącego uzasadniają przyjęcie jego skargi kasacyjnej do rozpoznania, Sąd Najwyższy wstępnie przypomina, że w przypadku powoływania się na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego, w uzasadnieniu wniosku winno zostać sformułowane zagadnienie prawne oraz przedstawione argumenty prawne, które wykażą możliwość różnorodnej oceny zawartego w nim problemu.

Zgodnie ze stanowiskiem jednolicie wyrażanym w judykaturze, oznacza to w praktyce, że zagadnienie prawne musi odpowiadać określonym wymaganiom, a mianowicie: 1) być sformułowane w oparciu o okoliczności mieszczące się w stanie faktycznym sprawy wynikającym z dokonanych przez sąd ustaleń (por. wyrok Sądu

Najwyższego z dnia 17 kwietnia 1996 r., II UR 5/96, OSNAPiUS 1997 nr 3, poz. 39 i postanowienie z dnia 7 czerwca 2001 r., III CZP 33/01, LEX nr 52571), 2) być przedstawione w sposób ogólny i abstrakcyjny tak, by umożliwić Sądowi Najwyższemu udzielenie uniwersalnej odpowiedzi, nie sprowadzającej się do samej subsumcji i rozstrzygnięcia konkretnego sporu (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 15 października 2002 r., III CZP 66/02, LEX nr 57240; z dnia 22 października 2002 r., III CZP 64/02, LEX nr 77033 i z dnia 5 grudnia 2008 r., III CZP 119/08, LEX nr 478179), 3) pozostawać w związku z rozpoznawaną sprawą i 4) dotyczyć zagadnienia budzącego rzeczywiście istotne (a zatem poważne) wątpliwości. Istotność zagadnienia prawnego konkretyzuje się zaś w tym, że w danej sprawie występuje zagadnienie prawne mające znaczenie dla rozwoju prawa lub znaczenie precedensowe dla rozstrzygnięcia innych podobnych spraw. Twierdzenie o występowaniu istotnego zagadnienia prawnego jest uzasadnione tylko wtedy, kiedy przedstawiony problem prawny nie został jeszcze rozstrzygnięty przez Sąd Najwyższy lub kiedy istnieją rozbieżne poglądy w tym zakresie, wynikające z odmiennej wykładni przepisów konstruujących to zagadnienie (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 10 marca 2010 r., II UK 363/09, LEX nr 577467, czy też z dnia 12 marca 2010 r., II UK 400/09, LEX nr 577468).

Zdaniem Sądu Najwyższego, oceniany w niniejszym postępowaniu wniosek skarżącego nie spełnia wyżej opisanych kryteriów, ponieważ przedstawione w tym wniosku wątpliwości były wielokrotnie wyjaśniane w judykaturze Sądu Najwyższego.

Warto zatem podkreślić, że dla objęcia ubezpieczeniem społecznym z tytułu wykonywania pracy zasadnicze znaczenie ma nie to, czy umowa o pracę została zawarta, lecz to, czy strony umowy pozostawały w stosunku pracy (art. 6 ust. 1 pkt 1 i art. 8 ust. 1 ustawy systemowej). O tym, czy strony istotnie w takim stosunku pozostawały i stosunek ten stanowi tytuł ubezpieczeń społecznych, nie decyduje samo formalne zawarcie umowy o pracę, wypłata wynagrodzenia, przystąpienie do ubezpieczenia i opłacenie składki, wystawienie świadectwa pracy, ale faktyczne i rzeczywiste realizowanie elementów charakterystycznych dla stosunku pracy, wynikających z art. 22 § 1 k.p. Treść oświadczeń woli złożonych przez strony przy zawieraniu umowy o pracę nie ma więc rozstrzygającego znaczenia dla kwalifikacji danego stosunku prawnego jako stosunku pracy (wyrok Sądu Najwyższego z dnia

16 października 2018 r., I UK 115/18, OSNP 2019 nr 5, poz. 61 i orzecznictwo powołane w jego uzasadnieniu).

Zarówno w judykaturze, jak i doktrynie prawa pracy podkreśla się, że stosunek pracy, zdefiniowany w art. 22 § 1 k.p., jest stosunkiem prawnym starannego działania, którego konstytutywnymi cechami są: dobrowolne, osobiste, odpłatne świadczenie pracy w sposób ciągły, w warunkach podporządkowania pracownika pracodawcy, który ponosi wszelkie ryzyka związane z zatrudnieniem pracownika. Dla objęcia obowiązkowymi ubezpieczeniami społecznymi istotne jest zatem, aby stosunek pracy zrealizował się przez wykonywanie zatrudnienia o cechach pracowniczych. Zasadniczą rolę w procesie sądowego badania, czy dany stosunek prawny jest stosunkiem pracy, przypisuje się ustaleniom faktycznym dotyczącym tego, czy praca wykonywana w ramach analizowanego stosunku prawnego rzeczywiście ma cechy wymienione w art. 22 § 1 k.p. W tym celu bada się okoliczności i warunki, w jakich dana osoba wykonuje czynności na rzecz innego podmiotu prawa i dopiero w wyniku tego badania (poczynienia stosownych ustaleń) rozstrzyga się, czy czynności te świadczone są w warunkach wskazujących na stosunek pracy (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 26 lutego 2013 r., I UK 472/12, LEX nr 1356412 i z dnia 11 września 2013 r., II UK 36/13, LEX nr 1391783 (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 16 grudnia 2016 r., II UK 517/15, LEX nr 2191456 i z dnia 24 lutego 2021 r., III USKP 30/21, LEX nr 3123192).

Tymczasem, na co wskazuje bogate orzecznictwo Sądu Najwyższego, w pierwszej bowiem kolejności należy zbadać faktyczne świadczenie pracę na rzecz pracodawcy, to znaczy, czy doszło do realizacji zawartej umowy o pracę. Sąd powinien zatem ustalić, jakie były obowiązki odwołującej się i czy te obowiązki były faktycznie realizowane. W tej części rozważań można sięgnąć po ocenę, czy zatrudnienie pracownika było ekonomicznie uzasadnione.

Kolejnym krokiem powinno być ustalenie, jeżeli stwierdzono, że praca była faktycznie świadczona, czy stosunek prawny łączący strony nosi cechy stosunku pracy. Do objęcia ubezpieczeniami społecznymi nie wystarcza bowiem jakiegokolwiek wykonywanie pracy, lecz wykonywanie pracy w warunkach określonych w art. 22 § 1 k.p. W tym miejscu należy jednak wyraźnie zaznaczyć, że do dokonania tej oceny

nie jest wystarczające przyjęcie za pryzmat jednej cechy z art. 22 § 1 k.p. i ograniczenie się wyłącznie do niej. Należy pamiętać, że kluczowe jest wykazanie podporządkowania pracowniczego, jednak to podporządkowanie, w związku z tym należy skupić się na elementach podporządkowania, takich jak wydawanie poleceń, określenie czasu, miejsca i ilości realizowanych zadań itp. Zatem jedynie dokonanie całościowej oceny wszystkich okoliczności wykonywania pracy pozwala ocenić, czy jest to praca w ramach stosunku pracy stanowiącego podstawę do objęcia systemem ubezpieczeń społecznych.

W trzecim etapie, na końcu rozpoznawania sprawy, należy rozważyć, czy zawarcie umowy o pracę stanowiło nadużycie prawa i czy miało na celu wyłudzenie świadczeń z ubezpieczeń społecznych.

Zdaniem Sądu Najwyższego, lektura pisemnych motywów zaskarżonego wyroku wyraźnie wskazuje, że Sąd drugiej instancji w pełni respektował przedstawioną wyżej wykładnię przepisów, czyniąc z niej podstawę do przeprowadzenia oceny prawnej ustalonego w toku procesu stanu faktycznego, który w postępowaniu kasacyjnym ma wiążący charakter (art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. O kosztach orzeczono stosownie do art. 98 § 1 i § 11 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.

M.G.

[a.ł.]